

**Държавният съвет и стопанското развитие
на Княжество България (1882–1883)**

**The State Council and Economic Development
of the Principality of Bulgaria (1882–1883)**

**Кристиан МЛАДЕНОВСКИ
Kristiyan MLADENOVSKI**

DOI: 10.61836/STAA4804

Received: 29.08.2024

Available online: 21.11.2024

***Abstract:** The role of the State Council for the economic development of the Principality of Bulgaria is a topic that still remains unexplored. With this article, the author aims to show the contribution of the Council to overcoming the economic barriers facing the country by analyzing and presenting conclusions about the adopted legislative acts and the discussed bills.*

The State Council adopts the “Law on Public Tenders”, “Public Administrative Regulations for the conclusion of contracts and the obligations imposed on the entrepreneur” and the “Law on Collections and Contributions”. The terms “entrepreneur” and “government procurement” are defined, which allows a number of infrastructure projects to be built. Synchronization between central and local government is improving. Mandatory documentation for tax payments allows better monitoring of tax collection. The bill for the promotion of industry presents the problems facing the development of the Bulgarian economy, such as higher interest rates in the Principality and high customs tariffs. It proposes a solution to these problems, such as the creation of industrial banks, assistance to small producers, giving priority to the production of paper, textiles, etc. Although the law was not adopted, the ideas later became the basis of protectionism in Bulgaria.

The State Council is debating numerous laws that have been adopted by the Third Ordinary National Assembly, such as the “Law on Auctions, the Law on Vineyards”, “Land Tax and Alcoholic Beverages”, the “Law on the Processing and Extracting Opium Poppy” etc. In the end, the number of economic initiatives undertaken by the state councilors lead to the improvement of economic conditions and introduce good European practices into the Bulgarian legislative framework. This is happening in the conditions of a complex political situation, but it also shows that to overcome the economic barriers, synchronous work between all institutions is needed.

Key words: *State Council, Law, economic barriers, National Assembly, Bulgarian economy*

JEL: *N4*

Въведение

Развитието на българското стопанство буди интереса на историци и икономисти. Публикувани са редица изследвания (Berov, 1968, 1974; Damaynov, 1971; Dimitrov, 1994, 2013; Natan, 1957; Penchev, 2024; Szadov, 2008; Todorova, 1971), които проследяват стопанските промени в Княжество България, но все още съществуват неизяснени въпроси. Един от тях е ролята на Държавния съвет за преодоляване на икономическите бариери в страната, който е частично засегнат в статията на Марко Димитров (Dimitrov, 2010, pp. 377–399), в която авторът анализира ролята на държавното кредитиране, като фактор за развитие на икономиката. В своята книга „Консерваторите, партията, личностите и изграждането на българската държава 1879–1886 г.” Йорданка Гешева показва приноса и отражението на идеите на консерваторите в законопроекта за насърчаване на индустрията, който е обсъждан в Държавния съвет (Gesheva, 2013, pp. 184–185, 239–240). Множество законодателни актове приети от Съвета като „Закона за публичните търгове“, „Публично-административен правилник за сключване на договори и за задълженията, които се налагат на предприемача“, „Закона за събиранията и дажденията“ и др. остават непроучени. Целта на настоящето изследване е да покаже ролята на Държавния съвет за стопанското развитие на Княжество България.

През 80-те години на XIX в. в Западна Европа втората индустриална революция е в своя разгар. Новите открия дават силен тласък на икономиките на Англия, Франция, Германия и др., но въпреки това европейският пазар е в криза, позната като „Дългата депресия“, която продължава до 1896 г. (Dimitrov, 2014, pp. 348, 366). Това принуждава Великите сили да търсят ресурси, чрез завладяване на колонии в Африка и Азия. Някои от страните започват да развиват държавен протекционизъм и да въвеждат високи мита, с цел да ограничат влиянието на свободния пазар върху развитието на местното стопанство, с което значително се усъвършенства стопанското законодателство.

За разлика от Западна Европа стопанството на Балканите е изостанало технологично и се характеризира с ниска производителност и липса на конкуренция. В много трудно положение е и Княжество България. С Берлинския договор на страната са наложени редица ограничения, като забрана за сключване на самостоятелни международни договори. В допълнение липсва законодателство, което да урегулира отношенията между стопанските субекти, а политическата турбулентност също се отразява негативно. Само две години след като е приета

Търновската конституция и Княжеството е тръгнало по път подобен на белгийския (Glushkova, 2021, pp. 222–224), идва първата голяма политическа криза.

На 27 април 1881 г. княз Александър I уволнява Петко Каравелов като министър-председател и назначава ген. Казимир Ернрот на негово място, с което се установява т.нар. „Режим на пълномощията“. На 11 май монархът излиза с три искания: извънредни пълномощия в рамките на седем години, възможност да управлява с помощта на укази и създаването на Държавен съвет (Palangurski, 2011, p. 73). Той е подкрепен от руския император и консерваторите, за които Държавният съвет е онази институция, която чрез своите действия ще спомогне за стопанския просперитет на Княжеството. След избори се свиква II ВНС, което се провежда на 1 юли в Свищов и одобрява исканите промени. На 14 септември е завършен уставът на Държавния съвет и два дни по-късно е публикуван в „Държавен вестник“. Новата институция се състои от 8 избрани след двустепенен вот и 4 назначени от княза лица. Право на съвещателен глас имат шестимата министри¹ и един архиерей, но само за проблеми касаещи техния ресор. На държавните съветници са дадени редица правомощия като право на мнение по всички въпроси, които им предлага правителството, изготвяне на законопроектите за Народното събрание, включително разрешаване на свърхбюджетни разноски, които са посочени в чл. 125 и чл. 126 от конституцията. Също така отпускане на заеми на околията и окръжията, отчуждаване на имоти, контролиране дейността на Сметната палата и др.² Изборите за Държавен съвет се провеждат на 1 ноември, а на 31 декември 1881 г. е обявено свикването му.³

Законодателни инициативи на Държавния съвет за преодоляване стопанските бариери в Княжество България

Търновската конституция дава право на свободна стопанска инициатива (Palangurski, 2018, p. 30). Повечето държавни съветници са пряко или косвено свързани с търговията. Заради това се предприемат редица инициативи, които да подпомогнат модернизацията. Една от най-важните стъпки е създаването на „Закона за публичните търгове“. Законопроектът е предложен от финансово-икономическата комисия, която е в състав; Николай Даскалов - председател и членове Юрдан Тодоров и хаджи Мехмед али⁴, а дейно участие взема и министърът на обществените сгради Георги Вълкович (Strezova, 2022, p. 248). Четиримата са консерватори, а трима от тях вече са придобили богат админи-

¹ На 23 юни 1882 г. се създава седмо министерство, което отговаря за обществените сгради земеделието и търговията. Честа практика в Княжество България е един министър да отговаря за няколко ресора.

² Държавен вестник, III, 67, 16 септември 1881, с. 545–546.

³ Държавен вестник, III, 100, 31 декември 1881, с. 813.

⁴ Централен държавен архив, Ф.708К, оп. 1, а.е. 228, л. 22.

стративен опит, като изключение прави М. Али, за който не са запазени почти никакви сведения, но се знае, че по това време е минал 70 години и е родом от Русе, който е най-развитият град в Северна България. Освен това, той не участва в изборите за Държавен съвет и е директно назначен от княза за съветник, което показва, че е добре познат на монарха и се е ползвал с уважение в родния град.

Като основен мотив за предложението се изтъква множеството беззакония в търговията, които трябва да бъдат спрени⁵. И тук, както и при много други закони, се заимства от френската законодателна практика. Предложените текстове срещат подкрепа сред останалите държавни съветници на обсъжданията в средата на октомври и ноември, а на 18 ноември 1882 г са гласувани и приети, но законът не е публикуван веднага в „Държавен вестник“ заради разногласията с Министерството на обществените сгради⁶, което от 17 септември 1882 г. се ръководи от ген. Леонид Соболев. Спорът възниква заради чл. 40 и 41, които според ген. Л. Соболев противоречат на други разпоредби. Членовете са посветени на контрактите за доброволно съгласие и каква е сумата, която държавата трябва да поеме при доставка. В първоначалния законопроект тя е 1000 лв., но министерството настоява да се удвои на 2000 лв. Заради това се провежда извънредно заседание на Държавния съвет, на което исканата промяна е приета.

В началото на 1883 г. е публикуван „Законът на публичните търгове“⁷. Той съдържа 67 члена разделени в пет глави. Първата е „Общи положения“ с 19 члена. Според чл. 2 всеки търг трябва да е с явно наддаване за сума под 10 000 лв. Член 6 гласи, че всички участници са длъжни да представят свидетелство за честност, което се издава от местното кметство (с изключение на пътните строители), както и удостоверение за залог. Освен това ако възникне правен спор, чужденецът няма право да се обръща към консула, а само към районното съдилище. Последна инстанция и разпоредител с бюджетните средства е министърът, в чиито ресор се извършва търгът като без неговия подпис сделката е невалидна. Той задължително получава протокол от провеждането на наддаването и има право да решава възникнали спорове⁸.

Втората глава е посветена тайните търгове, която обхваща чл. от 20 до 33. Всички оферти се запечатват в плик и след решение на комисията се обявява публично резултатът в присъствието на наддаващите. Ако сумата, която е предложена е по-малка от предварително зададена от съответното министерство търгът се отлага. Според чл. 32, ако две оферти са равни и участниците не

⁵ ЦДА, Ф. 708К, оп. 1, а.е. 228, л. 22.

⁶ ЦДА, Ф. 708К, оп. 1, а.е. 228, л. 70.

⁷ Държавен вестник, V, 3, 11 януари 1883, с. 20–21; Държавен вестник, V, 4, 13 януари 1883, с. 28–29; Държавен вестник, V, 5, 15 януари 1883, с. 36–37.

⁸ Държавен вестник, V, 3, 11 януари 1883, с. 21.

могат да променят сумата, не се провежда ново наддаване, а се тегли жребий, който избира победителя.⁹ Чл. 33 гласи, че извършване на втори търг за сума над 50 000 лв. става не по-късно от 15 дни след първия.

Третата глава е най-малка и определя правилата на наддаванията с явна конкуренция. При тях дори да е приключило наддаването, до 24 часа може да се отвори отново, ако някой е предложил цена с 5% по-висока от спечелилата.¹⁰ От изключителна важност е чл. 40, който определя, че държавата поема всички разходи за доставката на определени стоки, ако цената им не надвишава 2000 лв. Такива стоки са барутът и динамитът, предмети свързани с художествена дейност, материали за спешни ремонти и др. По този начин страната подпомага част от инвеститорите и се превръща в основа на държавния протекционизъм.

Членовете от 47 до 62 са посветени на държавните поръчки.¹¹ Всеки търговец има право да се включи, ако предложи залог не по-малък от 5% от стойността на „предприята“¹² и служи като гарант пред държавата за изпълнение на бъдещите задължения. Залогът може да бъде в ценни книжа, недвижими имоти или пари и се внася в БНБ, нейните клонове или във всяко държавно ковчезничество, а ако няма такова в общината на местния бирник¹³. Стимулират се всички предприемачи, които депозират залога си в БНБ. След втория месец от внасянето, те получават всяка година сума равна на 3% от заложеното.

Държавата може да развали обществената поръчка при некачествено изпълнение, при което предприемачите поемат всички разноски по новия търг и отстраняват появилите се повреди. Ресорният министър може да прекратява сделката, ако прецени, че вече от доставката няма полза или е превишила първоначалната цена. В такива случаи се предвижда обезщетение от държавата към изпълнителя.

Последният раздел от закона е посветен на наказанията¹⁴. Те са най-строги за предоставяне на подкуп. При такъв случай търговецът, извършил деянието, се наказва с глоба от 100 до 2000 лв. или затвор до 15 дни, а ако престъплението е направено от длъжностно лице, наказанията са двойни на изброените.

„Законът за публичните търгове“ дава ясни права и задължения на държавната и местната власт, както и на самостоятелните стопански субекти в процеса. Той се явява стимул за развитието на производството с предвидените облекчения. Ясно е заявено, че българската правна система е тази, която ще решава възникналите спорове. Разпоредбите отнасящи се до държавните поръчки са

⁹ Държавен вестник, V, 3, 11 януари 1883, с. 21.

¹⁰ Държавен вестник, V, 4, 13 януари 1883, с. 28.

¹¹ Държавен вестник, V, 5, 15 януари 1883, с. 36–37.

¹² Предприята – законът тълкува понятието като сбор от всички разходи по бъдещата държавна поръчка.

¹³ Държавен вестник, V, 5, 15 януари 1883, с. 36–37.

¹⁴ Държавен вестник, V, 5, 15 януари 1883, с. 37.

основа за решаването на редица въпроси свързани с изграждането на инфраструктура в Княжество България, която, освен че липсва, често става повод за напрежение с Великите сили.

След като веднъж държавните поръчки се появяват в „Закона за публичните търгове“, Държавният съвет решава, че е необходимо да се изготви отделен законодателен акт, който е озаглавен „Публично-административен правилник за сключване на договори и за задълженията, които се налагат на предприемача“. В него присъстват част от текстовете в закона за търговете, както и множество нови членове, които детайлизират практиката на държавните поръчки. Правилникът започва с определение на термина „предприемач“, като за такъв се определя „онзи, който се наема да извърши една постройка, според определения девис (смета) и проект по известна цена и съгласени условия“. От тук става ясно, че държавните поръчки в първите десетилетия се правят само в сферата на строителството и затова те са под надзора на министъра на обществените сгради и благоустройството. След като това министерство е закрито, те преминават в ресора на финансите чак до промените в конституцията през 1893 г.

Всеки предприемач, участващ в търг за над 10 000 лв., е длъжен да притежава свидетелство за способност, което важи три години и се представя 8 дни преди началото на търга. То съдържа кратка справка на дейностите извършени от търговеца и удостоверява, че той не дължи заплати на работници и няма задължения към други лица, а неговата вярност се доказва с подпис от главния инженер. Изключения се допускат само за доставчици на някои материали за поддръжка на пътища, които са на стойност под 10 000 лв.

Чрез правилника съветниците налагат водещата роля на държавата по време на целия процес. Те задължават изпълнителя да си наема жилище в близост до имота, а ако това не се случи до половин месец поръчката се прекратява. По време на строителството предприемачът няма право да напуска обекта, ако не представи ясна причина пред главния архитект, който може да уволнява работници по своя преценка. Гарантирани са правата на работещите, тъй като е забранено да се извършва работа в неделя. Те получават парите за извършения труд всяка седмица. Предвиден е и отделен фонд, от който се отпускат средства при трудова злополука.

Специално внимание се обръща на качеството на материалите, като те минават няколко проверки, преди да се използват. Държавата поема риска и гарантира, че поръчката ще бъде изпълнена дори при инфлация над 25%, като в такъв случай министерството отпуска допълнителни средства на предприемача.

Държавният съвет изработва „Закон за събиранията и дажденията“. За съжаление във фонда на Съвета, който се съхранява в ЦДА, не е запазен проекто-

законът, което не ни позволява да посочим имената на вносителите, но можем да анализираме самия закон.¹⁵

Окръжният управител трябва да следи и контролира изготвянето на данъчните списъци в общините част от окръжието и дали тежестта е разпределена справедливо между данъкоплатците. Като допълнение той може да разрешава данъчни спорове в общините, отговоря за правилното стопанисване на държавните имоти и др. Заради множеството задължения, с които е натоварен има помощник в лицето на данъчен чиновник, като за София и Русе се назначават по двама. За финансовите чиновници е определен ценз, като те трябва да имат навършени 25 години, да са завършили висше образование и да са с предишен стаж най-малко 3 години свързан с финансите.

Цяла глава е посветена на финансовите контролори,¹⁶ които имат право да затварят алкохолни и тютюневи фирми при неплатени данъци. Отговарят за стриктното следене за финансовата дисциплина на общините. Те имат роля и за развитието на селското стопанство, защото са натоварени с преброяването на добитъка и различните насаждения като лозя и овощни градини. Следят стриктно за спазването на патентното право при тютюнопроизводството и производството на спиртни напитки.

Последната глава е за отговорността на кметовете при събирането на данъци. Държавният съвет има за цел да се избегне корупцията в общините. В закона е предвидено, че кметът е длъжен да съхранява всяка квитанция за изплатен данък при общинския ковчезник и съответно да дава документ на данъкоплатеца, като няма право да държи повече от 500 лв. от събрани данъци или да ги иска в своя полза. Той обаче може да налага запови на частни имоти, ако собственикът не изплатил дължимото. При продажба на такъв имот общината взема 1% от продажната цена. Всички данъци общински или държавни се изплащат в един и същи период от годината.

„Законът за събиранията и дажденията“ е поредната стъпка на младото Княжество по пътя на създаване на собствена администрация, която да даде своя принос към стопанското развитие. Законът е логично продължение на други законодателни актове на Държавния съвет¹⁷, които спомагат за синхрона между местна и окръжна власт. Наложената задължителна документация при данъчните плащания позволява по-доброто следене на събираемостта на данъците, а антикорупционната насоченост на някои текстове от закона показва, че Държавният съвет се стреми да въведе в Княжеството, модерни европейски

¹⁵ Държавен вестник, V, 43, 26 април 1883, с. 362–365.

¹⁶ Държавен вестник, V, 43, 26 април 1883, с. 362–363.

¹⁷ Един от основните приноси на Държавния съвет е, че приема множество закони, които урегулират отношенията между местната и централна власт. Такива са Законът на общинските съвети, Законът за окръжните управители и др. (Sazdov, 2008, pp. 77–83).

практики, които да направят държавата привлекателна, както за местни, така и за чужди инвестиции в икономиката.

Правителството и Държавният съвет обръщат внимание и на развитието на българската индустрия. По предложение на министрите Г. Начович, Г. Вълкович и френския експерт Кайе в Държавния съвет се внася проектозакон за насърчаване на българската индустрия¹⁸. Този документ е изключителна важност, тъй като ще се превърне в основа на българския протекционизъм. Проектозаконът може да бъде разделен на две, като първата част представя проблемите пред развитието и растежа на българската индустрия, а втората част дава начините за преодоляване на икономическите бариери .

Според създателите на документа, на българския пазар има наличие на чужди стоки в голямо качество, които са значително по-евтини от българските произведения. Вносът е по-голям от износа, като страната изнася хранителни стоки, които са ценени в Европа. За съжаление те са малко количество от общия стокообмен. Като основна причина се посочват високите лихвени проценти при взимането на заем от предприемачите, а в България лихвата по кредита варира между 8% и 12%, докато в Западна Европа е между 4% и 6%¹⁹. Допълнително поскъпване на стоките се получава от високото мито, което достига до 10%, а от 1880 г. отново се връща взаимното митническо облагане между Княжеството и Източна Румелия, след решение на правителството на Драган Цанков (Statelova, 1985, p. 147). Друг проблем е, че все още капиталът, с който започват да работят производителите е твърде малък, а инвестициите не са достатъчни, което води до липса на конкуренция на пазара.

Все пак според вносителите проблемите имат своето решение и предлагат държавата да създаде конкурентна среда, като чрез различни стимули облекчат инвеститорите.

Едно от първите предложения е основаването на индустриални банки в най-кратък срок, а докато това се осъществи, правителството трябва да отдели средства за подпомагане на производителите, като се даде превес на по-малките такива²⁰. Във втора точка се настоява да се направи списък с предприятия, които са най-нуждаещи се. С предимство се ползват производителите на платове, свещи, дървен материал и всякакви изделия от дърво, стъкло, кибрити и т.н.²¹ Както се вижда от изброените предприятия в Княжеството се разчита на развитие на леката индустрия. В текстилното производство вече има създадена традиция (Ivanov, 2021, pp. 208–220), а и ресурсите са много по-достъпни и евтини и могат да се набавят от животновъди в страната. Не така стои положението с обработ-

¹⁸ ЦДА, Ф. 708К, оп. 1, а.е. 261, л. 3–7.

¹⁹ ЦДА, Ф. 708К, оп. 1, а.е. 261, л. 5.

²⁰ ЦДА, Ф. 708К, оп. 1, а.е. 261, л. 5.

²¹ ЦДА, Ф. 708К, оп. 1, а.е. 261, л. 6.

ката на различни метали и оръжейното производство развито в Западна Европа, за което суровините липсват, а и са прекалено скъпи. До края на съществуването на Княжество България земеделието, животновъдството и свързаните с тях хранително-вкусова и текстилна промишленост дават основния процент от brutния вътрешен продукт.

Второто предложение е помощите, които се отпускат от правителството, да се използват за изграждането на промишлени съоръжения. Накрая, но не на последно място се посочва, че трябва да се определи каква е минималната субсидия и колко години ще се получава от съответния собственик.

В него обаче има и множество пропуски. Не става ясно какъв ще е минималният обем на субсидия, кои предприятия се определят за малки, колко работници работят в тях и т.н. Имайки предвид, че представянето на законопроекта идва чак в края на 1882 г., когато вече е гласуван държавният бюджет, то предвидените стимули трудно биха се осъществили през 1883 г. Съгласявам се обаче с мнението на проф. Гешева, че предложените мерки биха увеличили приходите в хазната, както и състоянието на част от българите. Липсват стенограмите от заседанията на Съвета, които да ни покажат как се е развил дебата.

По предложение на Георги Желязкович в Държавния съвет се разисква преобразуването на Българската народна банка в акционерно дружество, което е одобрено от държавните съветници и по-късно законът се приема от III ОНС, но не се реализира напълно (Dimitrov, 2010, pp. 382–383). Редица законопроекти приети от III ОНС за преодоляване на стопанските бариери пред Княжество България са обсъждани в Държавния съвет. Това са; „Закон за тържищата“, „Закон за лозята, поземления данък и спиртните питиета“, „Закон за обработка на мака и и добивания от него афион, и др.

Държавният съвет съществува по-малко от две години и смяната на съветници е честа практика. Независимо от сложната политическа обстановка и множеството критики за работа му, той успешно успява да си взаимодейства с изпълнителната власт и Народното събрание, което помага да се преодолеят част от икономическите бариери пред Княжество България. Чрез приетите закони от Държавния съвет в областта на стопанството за пръв път се дефинират термините „предприемач“ и „държавна поръчка“. Ясни права и задължения имат поръчителят в лицето на държавата и изпълнителят. Създава се данъчна документация и е продължен пътят на изграждане на ефективна администрация. Приетите закони са по френски образец и с антикорупционна насоченост, но борбата с корупционните практика остава трудна. Обсъжданите, но нереализирани идеи за протекционизъм показват огромното желание за преодоляване на ограниченията наложени от Берлинския договор.

REFERENCES:

- Dimitrov, M., 2014. The laws for the promotion of industry in Bulgaria (1879–1912). *Political economy and economic theory*, S. IC – UNSS, pp. 348–368. [Димитров, М. Законите за насърчаване на индустрията в България (1879 – 1912). *Политическа икономия и икономическа теория*, С. ИК – УНСС, 2014, с. 348–368].
- Dimitrov, M., 2010. The state and credit of the Bulgarian economy (1879 – 1912). In: *The independence of Bulgaria in 1908 – a view from the 21st century*. Sofia: Institute for Historical Studies at the BAS, pp. 377–399. [Димитров, М. 2010. Държавното кредитиране на българското стопанство (1879 – 1912). В: *Независимостта на България 1908 г. – поглед от XXI век*. София: Институт за исторически изследвания при БАН, с. 377–399].
- Gesheva, Y., 2013. *The conservatives, the party, the personalities and the construction of the Bulgarian state (1879–1886)*. Sofia: Diomira. [Гешева, Й. 2013. *Консерваторите, партията, личностите и изграждането на българската държава (1879–1886)*. София: Диомира].
- Glushkova, S., 2021. *Belgium on the Road to Independence 1815–1839*. Veliko Tarnovo: St. Cyril and Methodius University Publishing House. [Глушкова, С., 2021. *Белгия по пътя на независимостта 1815–1839*. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“].
- Ivanov, M., 2021. *Against the Current: The Bulgarian Textile Industry 1800–1912*. Sofia, Ciela. [Иванов, М. 2021. *Срещу течението: Българската текстилна промишленост 1800–1912 г.* София, Сиела].
- Palangurski, M., 2011. *History of New Bulgaria*. Sofia: Ciela. [Палангурски, М., 2011. *История на Нова България*. София: Сиела].
- Palangurski, M., 2018. The Tarnov constitution – property, finance, economy. *Proceedings of the Centre for Economic History Research*. Vol. 3, pp. 23–32. [Палангурски, М. 2018. Външнотърговски дилеми на българския пазар през 50-те – 70-те години на XIX век. *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания*. Т. 3, с. 23–32].
- Sazdov, D., 2008. *Social policy in legislation of Democratic Bulgaria (1880 – 1912)*. Sofia: University Publishing House “Stopanstvo”. [Саздов, Д. 2008. *Социална политика в законодателството на Демократична България (1880 – 1912 г.)*. София: Университетско издателство „Стопанство“].
- Statelova, E., 1985. *Eastern Rumelia 1879–1885. Economy, politics, culture*. Sofia: Otechestven front. [Стателова, Е., 1985. *Източна Румелия 1879–1885. Икономика, политика, култура*. София: Отечествен фронт].

Strezova, A., 2022. *Last of its kind. Dr. Georgi Valkovich (1833–1892)*. Veliko Tarnovo: Faber. Стрезова, А., 2022. *Последен по рода си. Д-р Георги Вълкович (1833–1892)*. Велико Търново: Фабер].

Correspondence address:

Kristiyan Mladenovski – PhD student,

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo

2, Teodosiy Tarnovski Str., 5000 Veliko Tarnovo

Tel.: (+ 359) 877240470

E-mail: kristianmladenovski@abv.bg